

Właźlak, Władysław Piotr

Obsada personalna konsystorza generalnych w diecezji włocławskiej, czyli kaliskiej (1818-1918)

Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego 13, 119-128

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WŁADYSŁAW PIOTR WŁAŻŁAK
(Rzeszów)

Obsada personalna konsystorza generalnych w diecezji włocławskiej, czyli kaliskiej (1818–1918)

Personelle Zusammensetzung von Generalkonsistorien der Diözese Włocławek d.h. Kalisz (1818–1918)

1. Powstanie i struktura organizacyjna konsystorza; 2. Skład osobowy konsystorza kaliskiego; 3. Skład osobowy konsystorza włocławskiego; 4. Zakończenie.

1. Entstehung und Struktur der Konsistorien. 2. Zusammensetzung des Konsistoriums in Kalisz. 3. Zusammensetzung des Konsistoriums in Włocławek. 4. Zusammenfassung.

1

Po upadku Rzeczypospolitej doszło do reorganizacji sądownictwa kościelnego, czego wyrazem była likwidacja niektórych konsystorzów i oficjalatów. Kolejnym impulsem w tej mierze było utworzenie Królestwa Polskiego, które 30 czerwca 1818 r. na podstawie bulli *Ex imposita nobis*¹ otrzymało nową strukturę diecezjalną. Władze carskie zabiegały, aby na terytorium każdej diecezji istniał tylko jeden konsystorz generalny. Inaczej rozwiązano ten problem w diecezji włocławskiej, czyli kaliskiej, co zapewne wynikało z faktu, iż jej terytorium uformowane zostało niekorzystnie, ze stolicą biskupstwa położoną na peryferiach. Działania w tej mierze podjął nowy rządca diecezji ks. Andrzej Wołłowicz, powiadamiając 31 XII 1819 r. Komisję Województwa Kaliskiego, że *w diecezji swej ustanawia dwa konsystorze generalne, z których włocławski, jako od dawna miejscowy, zaraz działać będzie, a kaliski dopiero po otrzymaniu co do lokalu i archiwum, które dotąd znajdowało się w Łowiczu i Gnieźnie oraz gdy kościoły z diecezji poznańskiej i krakowskiej (według bulli regulacyjnej) do tutejszych sąsiednich dekanatów włączone zostaną*². Już 1 I 1819 r. bp nominat A. Wołłowicz po-

¹ *Papieżstwo wobec sprawy polskiej w latach 1772–1864*, oprac. O. Beiersdorf, Wrocław 1960, s. 271–284.

² S. Chodyński, *Konsystorze w diecezji kujawsko-pomorskiej*, Włocławek 1914, s. 34.

twierdził władzę Konsystorza Generalnego we Włocławku, któremu podlegały parafie obwodu kujawskiego, a także tymczasowo za zezwoleniem metropolity warszawskiego Konsystorz Generalny w Łowiczu, dla parafii województwa kaliskiego, *dopóki do miasta Kalisza jako stolecznego województwa kaliskiego przeniesionym nie zostanie*³.

Urządzenie nowej struktury sądowniczej napotkało pewne problemy, gdyż 2 II 1819 r. administrator diecezji kujawsko-kaliskiej pisał do Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, iż w Kaliszu konsystorz jeszcze nie urządzony i na razie nie ma do niego zdatnych ludzi, zarząd więc diecezji do czasu przybycia swego do tejże diecezji, zostawia konsystorzowi włocławskiemu, gdzie oficjałem jest ks. Dzięcielski, poważny i sprawy znające tamtejszy prałat⁴. Wszystko to spowodowało, iż rozpoczęcie działalności konsystorza kaliskiego odwlekało się w czasie. Niekorzystny był fakt, iż konsystorz okręgowy kaliski funkcjonujący w strukturach archidiecezji gnieźnieńskiej został zniesiony w 1815 r. Nie potwierdzały tego schematyzmy archidiecezji gnieźnieńskiej, według których w dwóch następnych latach konsystorzem kaliskim kierował ks. dr Gabriel Cedrowicz. Posiadał on spore doświadczenie na tym stanowisku, o czym świadczyły liczne odznaczenia władzy diecezjalnej. Piastował godność kanonika kapituły gnieźnieńskiej i kustosa kolegiaty w Choczu, a ponadto był prepozytem stawiszynskim i proboszczem gołuchowskim⁵.

Doświadczenie oficjałskie ks. G. Cedrowicza nie uszło uwadze władzy diecezjalnej, która wraz z przeniesieniem odpowiednich zasobów aktowych z Konsystorza Generalnego w Łowiczu powierzyła mu kierowanie nowo uformowanym Konsystorzem Generalnym w Kaliszu. Jednak jeszcze w kwietniu 1819 r. władzę zwierzchnią dla konsystorza kaliskiego był nadal konsystorz łowicki, o czym świadczyła korespondencja administratora diecezji kierowana za pośrednictwem oficjała łowickiego⁶. Pierwsze zarządzenia z konsystorza kaliskiego zostały wysłane na początku maja 1819 r. z podpisem oficjała generalnego ks. G. Cedrowicza, który funkcji tej długo nie piastował⁷. W okresie jego działalności zapewne zostały przeniesione zasoby aktowe z Łowicza, co

³ Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie [dalej: AACz], sygn. KK 248, s. 138–139.

⁴ S. Chodyński, *op. cit.*, s. 34.

⁵ *Encyklopedia wiedzy o Jezuitach na Ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 85.

⁶ AACz, sygn. KD 24, s. 53.

⁷ Zmarł 26 XII 1828 r. w Gnieźnie – J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. I, Gniezno 1883, s. 121–122.

więzało się z faktem, iż administrator diecezji 4 VII 1819 r. przyjął święcenia biskupie w Kaliszu, gdzie po kanonicznym objęciu diecezji na stałe zamieszkał. W następnym miesiącu pisma konsystorza kaliskiego były podpisywane przez sędziego surogata ks. Łukasza Traffarskiego, który piastował godność kustosa kolegiaty kaliskiej, będąc jednocześnie administratorem prepozytury tejże kolegiaty. Jego zastępcą był sędzia surogat ks. Bartłomiej Trzęsowski – kanonik honorowy kaliski. Działalność fiskalną konsystorza prowadził skarbnik ks. Karol Sarnowski, a sekretarzem był ks. Mateusz Drozdowski. Funkcję obrońcy węzła małżeńskiego objął ks. Antoni Smidowicz, zaś notariuszem został Ludwik Chylewski⁸. W następnych latach ks. Ł. Traffarski został mianowany oficerem konsystorza kaliskiego⁹.

W czasie działalności bp J. Koźmiana w konsystorzu zostało utworzone nowe stanowisko *regens Cancel[ariae] Post-Curialis Eppalis*. Zapewne wiązało się to z prerogatywami kancelarii zadwornej, którą kierował ks. Józef Misiński – kanonik honorowy kaliski¹⁰. W następnych latach bp J. Koźmian rozbudował swoją kancelarię w ramach Konsystorza Generalnego Kaliskiego. Z kolei w 1826 r. w konsystorzu pracował *regens Cancellariae Ep[al]is Postcur[ialis]* ks. Walenty Przegendza – kanonik honorowy kaliski oraz *Cappellan Suae Excellentiae* ks. Wojciech Rogoziński¹¹. W ostatnim roku działalności bp J. Koźmiana jego kancelaria została zreformowana, co wiązało się z utworzeniem urzędu sekretarza i wizytatora generalnego w osobie ks. Józefa Łukasiewicza¹². Piastował on równocześnie urząd sędziego surogata konsystorza kaliskiego. Z kolei ks. W. Rogoziński został mianowany regensem kancelarii, zaś jego dotychczasowe stanowisko objął ks. Roch Dobrzelewski¹³. Po śmierci bp J. Koźmiana 10 II 1831 r. administratorem diecezji kujawsko-kaliskiej został ks. infułat Wojciech Jasiński –

---

⁸ *Elenchus universi cleri dioecesis Vladislaviensis seu Calis[s]iensis [pro anno 1821]*, Varsaviae [1820], s. 3–4.

⁹ *Catalogus cleri saecularis et regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis [pro anno 1824]*, Varsaviae [1823], s. 63.

¹⁰ S. Librowski, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w księgozbiorze podręcznym Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 1973, nr 26, s. 144.

¹¹ *Catalogus cleri saecularis et regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis [pro anno 1826]*, Varsaviae [1825], s. 85.

¹² W. P. Właźlak, *Sędziowie surogaci Konsystorza Okręgowego w Piotrkowie [Trybunalskim]*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2009, Prawo 8, z. 56, s. 355–356.

¹³ *Catalogus cleri saecularis et regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno Domini 1831*, Varsaviae [1830], s. 66.

kanonik kapituły wrocławskiej. Funkcji tej długo nie piastował, gdyż w kwietniu 1832 r. ustąpił z zajmowanego stanowiska, zaś w następnym roku zmarł¹⁴.

Po nim administratorem diecezji kujawsko-kaliskiej został wybrany ks. Walenty Tomaszewski – kanonik kapituły wrocławskiej, uprzednio prepozyt wolborski¹⁵. Nie zwiększył on składu osobowego kancelarii zadwornej mieszczącej się przy boku rządcy diecezji, ale w okresie jego działalności rotacja stanowisk była w niej spora. Znaczące zmiany zaszły za rządów bp. Michała Marszewskiego¹⁶, który w 1858 r. rewindykował pałac biskupi we Wrocławku, co oznaczało ostatecznie przeniesienie tutaj stolicy biskupstwa. W latach 1867–1873 wikariuszem kapitulnym diecezji był ks. Klemens Skupieński – archidiacon kapituły wrocławskiej. Jako oficjał i prepozyt piotrkowski do administrowania diecezji wykorzystywał miejscowy urząd konsystorski. Do końca omawianego okresu ordynariusze diecezji wrocławskiej, czyli kaliskiej, do zarządzania diecezją wykorzystywali konsystorz wrocławski, gdzie rezydowali¹⁷.

2

Konsystorz Generalny Kaliski w pierwszych latach posiadał podobną do Konsystorza Generalnego Wrocławskiego obsadę personalną. Oprócz oficjała pracował w nim sędzia surogat, obrońca węzła małżeńskiego i notariusz. W następnych latach zwiększono liczbę pracowników, zatrudniając asesora, skarbnika i kancelistę¹⁸. Niebawem biskup mianował drugiego asesora. W 1834 r. zmarł drugi oficjał kaliski – ks. Łukasz Traffarski. Ówczesny rządcą diecezji ks. Walenty Tomaszewski nie dokonał nominacji oficjałskiej¹⁹. Dopiero w 1836 r., po przyjęciu sakry bisku-

¹⁴ Kapłan zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich, po sekularyzacji proboszcz w Olsztynie, Tuszynie, Chocz i Piotrkowie na Kujawach, kaznodzieja katedry wrocławskiej – W. Włazłak, *Organizacja i działalność Konsystorza Forlanego Piotrkowskiego w latach 1819–1918*, Częstochowa 2004, s. 39.

¹⁵ Kapłan w zgromadzeniu misjonarzy, po sekularyzacji proboszcz w Rzgowie i Wolborzu, dziekan tuszyński, 1832–1836 wikariusz kapitulny diecezji kujawsko-kaliskiej, 18 I 1837 r. – sakra biskupia, zmarł 18 I 1850 r. w Łęczycy – S. Ch[odyński], *Wrocławska diecezja*, [w:] *Encyklopedia Kościelna Nowodworskiego*, t. XXXII, Płock 1913, s. 65.

¹⁶ Kanonik kaliski i wrocławski, 1850–1856 wikariusz kapitulny diecezji kujawsko-kaliskiej, 25 I 1857 r. sakra biskupia, zmarł 3 IX 1867 r. – [S. Chodyński], *Wspomnienia pośmiertne o śp. biskupie kujawsko-kaliskim Michale Marszewskim*, Przegląd Katolicki 1867, nr 48, s. 755–764.

¹⁷ W. Włazłak, *op. cit.*, s. 40.

¹⁸ *Catalogus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno Domini 1829*, Varsaviae [1828], s. 75.

¹⁹ *Catalogus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno Domini 1835*, Varsaviae [1834], s. 57, 59, 124.

piej, W. Tomaszewski dokonał obsady personalnej konsystorza kaliskiego, w którym pracowało trzech sędziów surogatów. Pierwszym był ks. Michał Lechertt – kanonik kolegiaty kaliskiej, drugim został ks. Paweł Świątkowski – również kanonik kolegiaty kaliskiej, zaś trzecim był ks. Ignacy Przybylski – komendarz parafii Sulejów. Nastąpiło także powiększenie składu personelu urzędniczego, gdyż ordynariusz ustanowił dwóch asesorów. Pierwszym został ks. Bartłomiej Saganowski, a drugim ks. Fabian Widera – obaj kanonicy kapituły kaliskiej. Ponadto było dwóch obrońców węzła małżeńskiego, czyli ks. Ignacy Jarnuszkiewicz i ks. Stefan Niski – wikariusze kolegiaty kaliskiej. W konsystorzu nadto pracował skarbnik, notariusz i kancelista²⁰.

Nieco inaczej wyglądała sprawa nominacji oficjalnej w konsystorzu kaliskim w pierwszej połowie XIX w. Zdarzało się, iż funkcja ta przez kilka miesięcy, a nawet lat nie była obsadzona. Znamiennym był fakt ponownego mianowania na urząd oficjalni. W latach 1837–1840, 1844–1845 i 1847 oficjałem kaliskim był ks. M. Lechertt. Z kolei w latach 1841–1843 szefem konsystorza był sędzia surogat ks. Fabian Widera, zaś w 1846 r. – sędzia surogat ks. Antoni Zaremba – kanonik kaliski. W roku 1848 oficjałem kaliskim został ks. Józef Skwarc – kanonik wrocławski, *auditor Curiae Ep[iscop]alis* i prepozyt wólborski²¹, który zmarł 11 IV 1850 r. Po nim konsystorzem kierował sędzia surogat ks. Adam Wojciechowski – archidiakon kapituły kaliskiej²². W tym okresie w konsystorzu pracowało dwóch sędziów surogatów, trzech asesorów i trzech obrońców węzła małżeńskiego, a także notariusz, sekretarz i skarbnik²³. Niestety ks. A. Wojciechowski aż do swej śmierci (4 VIII 1857 r.) nie doczekał się nominacji oficjalnej²⁴, skoro diecezją administrował wikariusz kapitulny.

Dopiero ks. Michał Marszewski po przyjęciu sakry biskupiej i kanonicznym objęciu diecezji kujawsko-kaliskiej w 1857 r. mianował oficjała konsystorza kaliskiego. Został nim dotychczasowy sędzia surogat ks. Józef Lisiecki – kanonik kapituły wrocławskiej²⁵. W okresie jego działalności doszło do zmniejszenia liczby pracow-

²⁰ *Catalogus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno Domini 1837*, Varsaviae [1836], s. 57–59.

²¹ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno 1848*, Varsaviae [1847], s. 2–3.

²² *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno 1851*, Varsaviae [1850], s. 3–4, 46.

²³ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno 1855*, Varsaviae [1854], s. 4.

²⁴ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1858*, Varsaviae [1857], s. 42.

²⁵ Prześladowany przez władze carskie, scholastyk kapituły wrocławskiej – W. P. Wlazlak, *Dzieje parafii Borowno*, Częstochowa 2006, s. 42, 187.

ników w konsystorzu, co zapewne wiązało się z faktem zamieszkania biskupa we Włocławku. W tym czasie w konsystorzu pracował jeden sędzia surogat, dwóch asesorów, dwóch obrońców węzła małżeńskiego, notariusz i sekretarz²⁶. Ów stan personalny konsystorza nie uległ zmianie aż do 20 XI 1872 r., kiedy zmarł oficjał ks. J. Lisiecki²⁷. Administrujący diecezją ks. Klemens Skupieński – archidiacon włocławski nieposiadający sakry biskupiej nie mianował nowego oficjała kaliskiego. Jego rychła śmierć zablokowała podjęcie jakiegokolwiek decyzji²⁸. Wybór nowego administratora diecezji kujawsko-kaliskiej – ks. Floriana Kosińskiego będącego tylko kanonikiem kapituły włocławskiej, uniemożliwiało podjęcie jakiegokolwiek decyzji w tej sprawie²⁹.

Niebawem nowym ordynariuszem kujawsko-kaliskim został bp Wincenty Popiel³⁰ – były bp płocki, który właśnie powrócił z wygnania. Po kanonicznym objęciu nowej diecezji w dniu 19 X 1875 r. dokonał pewnych zmian w obsadzie personalnej konsystorzy okręgowych. Nie mianował już oficjała w konsystorzu kaliskim, lecz jego kierownictwo powierzył jednemu z sędziów surogatów z tytułem *praesidens*. Przewodniczącym konsystorza kaliskiego został dotychczasowy sędzia surogat ks. Karol Pollner – prepozyt parafii św. Mikołaja w Kaliszu³¹. Jego działalność w konsystorzu przysporzyła mu szybkiego awansu w hierarchii kościelnej: niebawem został kanonikiem, a następnie archidiaconem kapituły włocławskiej, zaś 24 III 1884 r. mianowano go biskupem pomocniczym diecezji kujawsko-kaliskiej³². Ów awans spowodował, iż przejmując obowiązki duszpasterskie na terenie diecezji, nie zajmował się pracą konsystorską.

²⁶ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1869, Varsaviae* [1869], s. 5–6.

²⁷ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1873, Varsaviae* [1872], s. 154.

²⁸ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1874, Varsaviae* [1874], s. 123.

²⁹ *Śp. ks. Florian Kosiński*, *Przegląd Katolicki* 1894, nr 32, s. 461, 470.

³⁰ Od 15 III 1883 r. arcybiskup metropolita warszawski – E. Szafrowski, *Popiel Chościak Wincenty Teofil (1825–1913)*, [w:] *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 2, Warszawa 1981, s. 123–124; R. Żmuda, *Popiel Chościak Wincenty Teofil*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. III, Warszawa 1982, s. 414–415.

³¹ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1877, Varsaviae* [1876], s. 11.

³² S. Chodyński, *Biskupi sufragani włocławscy*, Włocławek 1906, s. 81–82.

3

W odróżnieniu od konsystorza kaliskiego, konsystorz wrocławski działał nieprzerwanie. Wcześniej funkcjonował w strukturach diecezji kujawsko-pomorskiej, gdzie był nazywany Konsystorzem Generalnym Kujawskim. W momencie ustanowienia diecezji kujawsko-kaliskiej oficjałem generalnym wrocławskim był ks. Marceli Dzięcielski – prepozyt kapituły wrocławskiej³³. Biskup Józef Koźmian w 1823 r. zreorganizował oficjalaty, przemianowując go na *Consistorium Generale Vladislaviense*³⁴. Tymczasem ks. M. Dzięcielski został biskupem pomocniczym diecezji kujawsko-kaliskiej, a następnie wybrano go rządcą diecezji, co uniemożliwiło mu piastowanie godności oficjałskiej³⁵. Jego miejsce w konsystorzu wrocławskim zajął ks. Antoni Fijałkowski – kanonik wrocławski, który nominację na oficjała otrzymał z rąk bp. J. Koźmiana. Stare przyzwyczajenie z okresu poprzedniej diecezji nie dały o sobie zapomnieć, gdyż tytułował się nadal *Off[icialis] Generalis Cuiaviensis*³⁶. Tytułu tego długo nie używał, ponieważ został mianowany biskupem pomocniczym diecezji płockiej³⁷.

Po jego odejściu z konsystorza nowym oficjałem wrocławskim w 1825 r. został ks. Józef Goldtmann – archidiakon kapituły wrocławskiej. W czasie jego działalności w konsystorzu pracował sędzia surogat, notariusz, obrońca wężła małżeńskiego i skarbnik. W porównaniu z konsystorzem kaliskim, który był w tym czasie również konsystorzem generalnym, obsada personalna konsystorza wrocławskiego była o połowę mniejsza. I tym razem oficjał wrocławski doczekał się awansu w hierarchii kościelnej – jako biskup pomocniczy diecezji kujawsko-kaliskiej³⁸. Pomimo tego faktu zachował tytuł oficjała. W tym czasie sędzią surogatem był ks. Edward Malczewski – kanonik kapituły wrocławskiej, z którym współpracę rozpoczął drugi sędzia surogat. Został nim dotychczasowy asesor ks. Michał Mar-

³³ *Elenchus universi cleri dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis [pro anno 1822]*, Varsaviae [1821], s. 2; S. Chodyński, *Konsystorze w diecezji...*, s. 8.

³⁴ *Consignatio universi cleri saecularis ac regularis in dioecesi Vladislaviensi seu Calissiensi [pro anno 1823]*, Varsaviae [1822], s. 62.

³⁵ 1815 r. oficjał konsystorza kujawskiego, 5 III 1820 r. sakra biskupia, 19 XII 1825 r. biskup lubelski – J. Skarbek, *Dzięcielski Józef Marceli bp*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. IV, Lublin 1983, kol. 614.

³⁶ *Catalogus cleri saecularis et regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis [pro anno 1824]*, Varsaviae [1823], s. 62.

³⁷ 15 V 1842 r. konsekracja biskupia, 15 IX 1856 r. arcybiskup metropolita warszawski – R. Bender, *Fijałkowski Antoni Melchior*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 180.

³⁸ W. Wójcik, *Goldtmann Józef Joachim (1782–1852)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. VIII, Wrocław 1959–1960, s. 215–216.

szewski – kanonik kapituły wrocławskiej³⁹, który w 1844 r. awansował na oficjała wrocławskiego. Na jego miejsce mianowano drugiego sędziego surogata, w osobie ks. Norberta Sobeskiego – kanonika kapituły wrocławskiej⁴⁰. Nowy oficjał okazał się zdolnym pracownikiem konsystorskim, co wyjednało mu uznanie rządu diecezji, który mianował go scholastykiem kapituły wrocławskiej. Był on ustanowiony dwukrotnie tymczasowym rządcą diecezji kujawsko-kaliskiej podczas nieobecności bp. W. Tomaszewskiego. Po śmierci tego ostatniego w 1850 r. został wybrany administratorem diecezji⁴¹. Ów fakt zapewne spowodował, iż zrezygnował z dotychczasowej funkcji konsystorskiej.

Po nim doraźnie konsystorzem wrocławskim kierował dotychczasowy sędzia surogat ks. Norbert Sobeski. Automatycznie mianowano drugiego sędziego surogata ks. Michała Kurowskiego – kanonika kapituły wrocławskiej. W tym czasie w konsystorzu pracował obrońca węzła małżeńskiego ks. Michał Schultz – kanonik honorowy sandomierski i kaliski, który pełnił również obowiązki sekretarza administratora diecezji⁴². Wraz ze śmiercią ks. M. Kurowskiego w 1856 r. zaważował urząd drugiego sędziego surogata⁴³. W następnym roku bp M. Marszewski dokonał stosownych nominacji w konsystorzu wrocławskim. Oficjałem został dotychczasowy sędzia surogat ks. N. Sobeski – archidiakon kapituły wrocławskiej, zaś na jego dotychczasowe stanowisko mianowano ks. Mateusza Drozdowskiego – kustosa kapituły wrocławskiej. Stanowisko asesora objął ks. Adam Łańcucki – kanonik kapituły wrocławskiej, a obrońcą węzła małżeńskiego został kandydat teologii ks. Ludwik Służewski⁴⁴. Ten stan utrzymał się do powstania styczniowego. Nowe zmiany w konsystorzu zaszły w 1861 r. w związku ze śmiercią ks. M. Drozdowskiego. Na jego miejsce mianowano ks. A. Łańcuckiego, zaś asesorem i notariuszem został ks. Karol Zieliński – kanonik kapituły wrocławskiej⁴⁵.

---

³⁹ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno Domini 1839, Varsaviae* [1838], s. 56–58.

⁴⁰ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno 1846, Varsaviae* [1845], s. 2–3.

⁴¹ P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 137.

⁴² W latach 1867–1872 sekretarz konsystorza wrocławskiego – A. Brudnicki, *Śp. ks. Edward Schultz, Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej* 1912, nr 6, s. 367.

⁴³ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1857, Varsaviae* [1856], s. 41.

⁴⁴ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1858, s. 2–4.*

⁴⁵ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1863, Varsaviae* [1862], s. 2–4, 43.

W czasie działalności administratora diecezji kujawsko-kaliskiej ks. Klemensa Skupieńskiego w konsystorzu wrocławskim nie doszło do nowych nominacji personalnych, choć zmarł oficjał ks. N. Sobeski oraz sędzia surogat ks. A. Łańcucki. Jedynym sędzią surogatem był ks. Adam Schultz – kustosz kapituły wrocławskiej. Od kilku lat nie było obsadzone stanowisko asesora. W 1871 r. zmarł kandydat teologii ks. Mikołaj Wadowski, co spowodowało, iż wakowało stanowisko obrońcy węzła małżeńskiego⁴⁶. Niestety problemów personalnych w konsystorzu wrocławskim nie rozwiązał kolejny administrator diecezji ks. Florian Kosiński, który dokonał tylko niewielkich zmian. Mianował on obrońcą węzła małżeńskiego ks. mgr. Konstantego Waberskiego. Pewne uregulowania personalne w konsystorzu wprowadził dopiero bp Wincenty Popiel, który mianował oficjałem ks. F. Kosińskiego oraz ustanowił drugiego sekretarza. Niestety przez kilka lat brak było drugiego sędziego surogata, a także asesora. Dopiero w 1882 r. sędzią surogatem został kandydat teologii ks. Jan Śliwiński – kanonik kapituły wrocławskiej⁴⁷.

Nowy biskup Aleksander Bereśniewicz dokonał zwiększenia składu personalnego konsystorza wrocławskiego. Trzecim sędzią surogatem został kandydat teologii ks. Zenon Chodyński – kustosz kapituły wrocławskiej. Tej godności długo nie piastował; zmarł 16 V 1887 r. we Wrocławku⁴⁸. Po nim sędzią surogatem został kandydat teologii ks. Józef Kozłowski – kanonik kapituły wrocławskiej, który funkcję tę pełnił przez trzy lata. Po jego śmierci sędzią surogatem został ks. Stanisław Chodyński – archidiacon kapituły wrocławskiej⁴⁹. Na uwagę zasługuje fakt, iż w 1884 r. utworzono stanowisko archiwariusza, na które w następnych latach nominowano kolejnych duchownych. W roku 1895 sędzią surogatem mianowano ks. Michała Lorentowicza – kanonika kapituły wrocławskiej⁵⁰, który zastąpił na tym stanowisku zmarłego ks. M. Schultza. Po śmierci ks. F. Kosińskiego, która nastąpiła 3 VII 1894 r., przez kilka lat nie doszło do nominacji oficjałskiej. Dopiero w 1897 r. nowym oficjałem został biskup pomocniczy diecezji kujawsko-kaliskiej Henryk

⁴⁶ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1872*, Varsaviae [1871], s. 5, 102.

⁴⁷ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1883*, Vladislaviae [1882], s. 11.

⁴⁸ M. Banaszak, *Chodyński Zenon (1836–1887)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. I, Warszawa 1981, s. 315.

⁴⁹ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1891*, Vladislaviae [1890], s. 10, 56.

⁵⁰ W latach 1891–1897 asesor Kolegium Duchownego w Petersburgu, 1912 r. kustosz kapituły wrocławskiej, zmarł 19 II 1917 r. we Wrocławku – *Śp. ks. prłat Michał Lorentowicz*, Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej 1917, nr 11, s. 62–64.

Kossowski⁵¹. Podczas jego działalności konsystorz wrocławski został znacznie rozbudowany. Po ustąpieniu bp. H. Kossowskiego nowym oficjałem został dotychczasowy drugi sędzia surogat ks. Jan Śliwiński – kustosz kapituły wrocławskiej, który sprawował tę funkcję do 1907 r. Jego następcą został protonotariusz apostolski ks. dr Stanisław Chodyński. W tym czasie oprócz niego w konsystorzu wrocławskim doktorat z prawa kanonicznego posiadał także trzeci sędzia surogat ks. Karol Max – kanonik kapituły wrocławskiej. Pełnił on już wcześniej różne funkcje w konsystorzu. W latach 1886–1893 był sekretarzem i obrońcą węzła małżeńskiego, kilka lat następnych spędził na zesłaniu w Mariampolu, zaś po powrocie z wygnania nie mógł objąć żadnego stanowiska. Dopiero w 1905 r. ponownie podjął pracę w konsystorzu, jako sędzia surogat⁵². Ów stan obsady personalnej konsystorza wrocławskiego utrzymał się z niewielkimi zmianami do końca omawianego okresu.

4

Wraz z uformowaniem w 1818 r. diecezji wrocławskiej, czyli kaliskiej, zreorganizowano sądownictwo kościelne. Potwierdzono istnienie dotychczasowego Konsystorza Generalnego Wrocławskiego oraz powołano drugi Konsystorz Generalny Kaliski, który w 1885 r. utracił swe uprawnienia i został zdegradowany do roli konsystorza okręgowego. Istotnym przejawem działalności konsystorzy była ich obsada personalna. Początkowo w urzędach konsystorskich nie pracowało wielu duchownych. Po pewnym czasie władza diecezjalna rozbudowała aparat urzędniczy, na co miała wpływ zapewne coraz większa liczba spraw załatwianych w konsystorzach. W ostatnich latach przed likwidacją Konsystorza Generalnego Kaliskiego był w nim podobny skład personalny jak w Konsystorzu Generalnym Wrocławskim. Dopiero później znacznemu wzrostowi liczby rozpatrywanych spraw towarzyszyło zwiększeniu składu konsystorza wrocławskiego. W obydwu konsystorzach niepoślednią rolę odegrali oficjałowie, którzy stanowili elitę duchowieństwa diecezjalnego. Wielu z nich awansowało do godności biskupiej – głównie spośród oficjałów wrocławskich.

⁵¹ W roku 1884 biskup pomocniczy diecezji płockiej, 1885–1890 wikariusz kapitulny diecezji płockiej, 1890 r. biskup pomocniczy diecezji kujawsko-kaliskiej, zmarł 2 V 1903 r. w Warszawie – L. Grzebień, *Kossowski Henryk Piotr, krypt.: H. K., (1828–1903)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. II, Warszawa 1981, s. 366.

⁵² W latach 1881–1883 notariusz konsystorza piotrkowskiego, 1886–1893 obrońca węzła małżeńskiego konsystorza wrocławskiego, zmarł 8 VI 1915 r. w Kutnie – W. P. Włazlak, *Max, Maks, Karol ks.*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XII, Lublin 2008, kol. 263–264.